“BAŞINI AÇMA”DA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER: BAŞÖRTÜSÜ GİYMEYİ BIRAKAN 18-40 YAŞ ARASI KADINLAR ÜZERİNE DİN EĞİTİMİ BAĞLAMINDA BİR İNCELEME[1]

Selma Ünal BULUT
Bursa Uludağ Üniversitesi
Doç. Dr. Turgay GÜNDÜZ
Bursa Uludağ Üniversitesi
702221007@ogr.uludag.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, başörtülü kadınların başörtüsü giymeyi bırakmalarında etkili olan belli başlı faktörleri ortaya çıkarmak ve başörtüsü giymeyi bırakma ile din eğitimi durumları arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Araştırmanın örneklemi, uygun örnekleme tekniği ile seçilen 18-40 yaş arası 223 kadından oluşmaktadır. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan bir anket ile toplanmıştır. Toplanan veriler betimsel ve ilişkisel analize tabi tutulmuş, başörtüsü giymeyi bırakma ile din eğitimi durumları arasındaki ilişki yaş, eğitim durumu, ekonomik durumu gibi çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma bulguları; özgürlük arayışı, politik söylem ve eylem biçimleri, başörtüsünün dindeki yerine dair anlayış, eğitim ve iş hayatı gibi faktörlerin başörtüsü giymeyi bırakmada etkili olduğunu göstermektedir. Bu faktörler arasında özgürlük arayışı en yüksek puanla (3,52) birinci sırada gelmektedir. Diğer önemli bir faktörün politik partilerin söylem ve eylemleri olduğu görülmüştür. Siyasi zeminde kendisinden sıkça söz ettiren başörtüsünü belli bir siyasi zümrenin simgesi olarak nitelendirilerek bırakma kararı almaktadırlar. Başörtüsünün dindeki yerini sorgulama başörtüsünü bırakma kararını etkileyen bir diğer önemli faktördür. Aile baskısı ve aile içi iletişim sorunları da başını açmada etkili olan önemli faktörlerdendir. Başörtüsü giymeyi bırakmada etkili faktörler ile din eğitimi durumları arasında ilişkiyi gösteren detay analizinde, “Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda kişisel özgürlük arayışım etkili oldu” ifadesine verilen cevaplar ile “Ailem dinî uygulamalar konusunda baskıcıydı” ve “Ailede baskıcı bir din eğitimi aldım” ifadesine verilen cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,01$). Diğer taraftan, “Ailede sevgiye dayalı bir din eğitimi aldım” ifadesine verilen cevaplar ile “Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda ailemle yaşadığım çatışmalar etkili oldu” ifadesine verilen cevaplar arasında da istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<0,01$). Başörtüsü giymeyi bırakma kararında aileyle yaşanan çatışmanın etkisi olmadığını belirtenlerin büyük kısmı (%49,7) ailede sevgiye dayalı bir din eğitimi aldıklarını belirtmişlerdir. Buna karşılık, ailesiyle yaşa-

[1]* Bu bildiri, 1. isim yazarın “Başörtüsü Giymeyi Bırakan 18-40 Yaş Arası Kadınların Din Eğitimi Durumlarının İncelenmesi: Karma Yöntem Araştırması” (Ekim 2025) başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

dıkları çatışmalardan kaynaklı böyle bir karar aldığını savunanların büyük bir kısmı (%52,9) ailede sevgiye dayalı bir din eğitimi almadıklarını belirtmişlerdir. Sonuç olarak; ailede çocuk ebeveyn arasındaki ilişki ve iletişim biçimi ve kalitesi ile ailede alınan din eğitimine yönelik algının dinin kişisel özgürlükleri kısıtladığı, bu çerçevede dinî bir gereklilik olarak kabul edildiği için başörtüsünün de kişisel özgürlüğü kısıtladığı, şeklinde algılanması ve yorumlanmasına sebebiyet verdiği söylenebilir.

Anahtar Kavramlar: Din eğitim, ailede din eğitimi, din ve özgürlük, başını açma, başörtüsü giymeyi bırakma.

GİRİŞ

Başörtüsü konusu sosyolojiden psikolojiye, feminizmden modaya, dinden siyasete kadar birçok alanda konu edilen çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Bu nedenle birçok farklı çalışma sahasının konusu haline gelmiştir. Mahremiyet temalı konular ele alınırken bir şekilde konu kadının İslam dinindeki yeri, dinin kadınla ilgili hükümleri ve tesettür kavramları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bilhassa Türkiye'de 80'li yıllarda ortaya çıkıp 90'lı yıllarda zirve yapan konulardan biri kadının bireyselliği ve özgürlüğü olmuştur. Başörtüsü ise büyük ölçüde kadının özgürlüğü ile ilişkili olarak tartışmanın merkezine yerleşmiştir. Geniş bir kesim tarafından dinî bir gereklilik olarak görülen başörtüsü, zamanla kimi çevrelerce zihinlerde siyasal bir simge olarak konumlandırılarak belli bir siyasi kesime "taraf olmak" olarak da değerlendirilmiştir.

Türkiye'nin yakın tarihi ele alındığında 1997-2002 yılları arası başörtülü kesimin kamusal alandan dışlandığı, hatta menedildiği bir dönem olarak değerlendirilebilir. 2002 seçimleriyle genel halk kitlesinin büyük çoğunluğunun desteğini alarak iktidara gelen siyasi partinin öncelikli gündemi genel hak ve özgürlüklerin genişletilmesi, bu çerçevede kamusal alanın başörtülü kadınlara da açılması olmuştur. Bu yeni durumla birlikte 2010'lu yılların ortalarına kadar başörtüsü kullanan kadınların sayısında bir artış gözlenmiştir.[2]

Son zamanlarda ise; özellikle sosyal medya ve basında yayılan bilgi doğrultusunda daha önce başörtüsü kullandığı halde başını açan kadınların sayısındaki artış dikkat çekmektedir. Bu durum bilimsel çalışmalara da konu olmaya başlamıştır. Başını açma davranışındaki artış ve ardında yatan sebepler psikoloji ve sosyoloji alanında çalışmalar yapan araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Bu çalışma ise 18-40 yaş arası kadınların başını açma durumlarını din eğitimi bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmamızın temel problemi "**başörtüsü giymeyi bırakmada etkili olan faktörler nelerdir? Bu faktörler ile ailede ve okulda alınan din eğitimine yönelik algılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır**?" şeklindedir.

Araştırmada aşağıdaki sorulara cevaplar aranmaktadır:

1) Başörtüsü giymeyi bırakan kadınların bu kararları almalarında etkili olan faktörler nelerdir?

[2] KONDA araştırma şirketinin raporlarına göre; nasıl örtündüğü ya da örtüsünü nasıl tanımladığına bakılmaksınız 2003'te %64,2 olan başörtülü oranı 2007'de %69,4'e 2010'da ise %71,2'ye yükselmiştir. Konda Barometresi, *Temalar: Başını Örtme ve Türban Araştırması* (Kasım 2010), 5, 7.

2) Başörtüsü giymeyi bırakan kadınların ailede ve diğer kurumlarda almış oldukları din eğitimi biçimi ve yoğunluk durumu nedir? Katılımcıların ailede ve okulda aldıkları din eğitime yönelik algıları nasıldır?

3) Başörtüsü giymeyi bırakmada etkili olan faktörler ile ailede ve okulda alınan din eğitimine yönelik algılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Çalışmamız karma yöntem araştırması olarak tasarlanmıştır. Tercih edilen desen ise iki veri setini bir araya getirmeyi hedefleyen birleştirme (çeşitleme) desenidir.[3] Ancak bu bildiride araştırmanın nicel boyutu ile ilgili verilerin analizinden elde edilen sonuçlar paylaşılacaktır.

Araştırmacılar tarafından hazırlanan anket formu, 18-40 yaş aralığında olup daha önce başörtüsü kullandığı halde çeşitli sebeplerle başörtüsü giymeyi bırakan kadınlara uygulanmıştır. Erikson'un psikososyal gelişim aşamalarında 19-40 yaş aralığı gençlik ve genç yetişkinlik dönemlerine denk gelmektedir ve bu dönem yakın ilişkilerin geliştirildiği, bu ilişkilere ihtiyaç duyulduğu, bununla birlikte üretkenliğin arttığı, bireyin kendini ortaya koyduğu dönem olarak tarif edilir.[4] Ergenlik döneminin kimlik bunalımının yoğun yaşandığı çalkantılı dönemlerinden çıkıp kişiliğin oluşmaya başladığı, ilişkilerin belirginleştiği ve bireyin kararlarının arkasında durmaya başladığı bir dönem olması sebebiyle bu yaş aralığı tercih edilmiştir.

Çalışmamızın nicel boyutunda betimsel ve ilişkisel (korelasyonel) araştırma deseni kullanılmıştır. Bu desen ile değişkenler ile ilgili bilgiler betimlenerek, en az iki değişken arası ilişkiyi araştırmak amaçlanmıştır.

Araştırmanın nicel verilerinin toplandığı evreni Türkiye'de başörtüsü giymeyi bırakan 18-40 yaş arası kadın bireylerdir. Araştırmanın örneklemi ise, 27 Ocak-14 Mayıs 2025 tarihleri arasında yüz yüze veya Google üzerinden oluşturulan ölçeklerin ulaştırılabildiği, uygun örnekleme yoluyla araştırmaya dahil edilen toplam 223 kadın bireyden oluşmaktadır.

Nicel verilerin toplandığı bireylerin yaşlarına ilişkin betimsel istatistikler aşağıda sunulmuştur:

[3] John W. Creswell, *Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş*, çev. Mustafa Sözbilir (Ankara: Pegem Akademi, 2021), 50.
[4] Bkz. Erik H. Erikson, Childhood and Society (New York: W.W. Norton & Company Inc., 1950), 229-230; Doğan Cüceloğlu, İnsanve Davranışı (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2019), 337.

Tablo 1: *Araştırmaya katılanların yaşlarıyla ilgili betimsel istatistikler*

Yaş İstatistikleri		
N	Geçerli	223
	Kayıp veri	0
Ortalama		27,80
Ortanca		27,00
Standart sapma		6,074
Ranj		22
Minimum değer		18
Maksimum değer		40

Örneklemi oluşturan bireyler çoğunlukla genç yetişkin kadınlardan oluşmaktadır. Yaş ortalamaları (27,80) ve ortanca değere (27,00) bakıldığında, katılımcıların çoğunluğunun 20'li yaşların sonlarında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca standart sapma 6,072 olarak hesaplanmıştır, bu da katılımcıların yaşlarının 27,80 etrafında makul bir dağılım gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 2: *Araştırmaya katılanların eğitim durumu*

Eğitim durumu			
	Frekans	%	Kümülatif %
İlköğretim	4	1,8	1,8
Ortaöğretim	67	30,0	31,8
Üniversite	122	54,7	86,5
Lisansüstü	30	13,5	100,0
Total	223	100,0	

Katılımcıların 122'sinin (%54,7) eğitim durumunun üniversite mezunu olduğu görülmektedir, bu da büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. İkinci sırada ortaöğretim mezunları (%30,0) ve sonrasında sırasıyla lisansüstü mezunları (%13,7) ve ilköğretim mezunları (%1,8) yer almaktadır. TÜİK 2024 verileriyle karşılaştırıldığında, örneklemin eğitim düzeyi evrenin biraz üzerinde seyretmektedir.[5]

Tablo 3: *Düzenli olarak başörtüsü giymeye başlama ve giymeyi bırakma yaşı*

	Ortalama	Ortanca	Standart Sapma	Minimum	Maksimun
Düzenli olarak başörtüsü giymeye başlama yaşı	15,86	15,00	4,460	8	33
Başörtüsü giymeyi bırakma kararının verildiği yaş	23,36	22,00	5,712	12	39

Katılımcıların düzenli başörtüsü giymeye başlama yaşı incelendiğinde en az 8, en çok ise 33 olarak belirlenmiştir. Ortalama 15,86, ortanca 15,00, standart sapma

[5] Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), "Ulusal Eğitim İstatistikleri 2024" (2024).

ise 4,460 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen veriler yaşların değişkenlik gösterdiğini ifade etmekle birlikte katılımcıların çoğunluğunun ergenlik döneminin başlangıç dönemlerine denk gelen 14-15 yaşlarında başörtü giymeye başladığını göstermektedir.

Katılımcıların başörtü giymeyi bırakma kararını verdikleri yaşa dair istatistikler incelendiğinde, başörtüsünü bırakma yaşı ortalaması 23,36 (yaklaşık 24), ortanca ise 22 olarak belirlenmiştir. Katılımcıların başörtüsü giymeyi bırakma yaşları en düşük 12, en yüksek, yaşlar arasındaki standart sapma 5,712 olarak hesaplanmış, Başörtüsü giymeyi bırakma yaşının ise çoğunlukla 20'li yaşlarda yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 4: *Araştırmaya katılanların aylık gelir düzeyleri*

Algılanan gelir düzeyi				
	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Alt	20	9,0	9,0	9,0
Orta	189	84,8	84,8	93,7
Üst	14	6,3	6,3	100,0
Total	223	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların gelir düzeyleri incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu (%84,8) kendisini orta gelir düzeyinde tanımlamıştır. Alt ve üst gelir düzeyine ait katılımcıların oranları sırasıyla %9,0 ve %6,3 olup, bu durum araştırma örnekleminin daha çok ekonomik anlamda orta gelir düzeyine sahip bireylerden oluştuğunu göstermektedir.

Tablo 5: *Ailenin dindarlık durumu*

İçinde doğup büyüdüğünüz ailenizi dinî bakımdan nasıl tanımlarsınız?				
	Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Dindar değil	2	,9	,9	,9
Az dindar (günlük ibadetlerini nadiren yerine getiren)	17	7,6	7,6	8,5
Orta düzeyde dindar (günlük ibadetlerini ara sıra yerine getiren)	86	38,6	38,6	47,1
Çok dindar (günlük ibadetlerini düzenli olarak yerine getiren)	118	52,9	52,9	100,0
Total	223	100,0	100,0	

Katılımcıların büyük çoğunluğu (n=118; %52,9) çok dindar yani günlük ibadetlerini düzenli olarak yerine getiren ailelerde yetiştiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %38,6'sı (n=86) ise dinî pratiklerini ara sıra yerine getiren orta düzeyde dindar bir ailede büyüdüklerini ifade etmektedirler. "Az dindar" (%7,6) ve "dindar değil" kategorilerinin toplamı ise %8,5'tir (n=19).

Başörtüsü Giymeyi Bırakmada Etkili Olan Faktörler

Başörtüsü giymeyi bırakma kararı birçok etkeni bünyesinde barındıran çok boyutlu bir süreçtir. Araştırmanın nicel verileri analiz edildiğinde katılımcıların başörtüsü giymeyi bırakmalarında etkili olan faktörlere ilişkin istatistiksel sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6: *Başörtüsü giymeyi bırakmada etkili olan faktörlere ilişkin istatistikler*

Madde İstatistikleri	Sayı	Ortalama	Standart Sapma
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda kişisel özgürlük arayışım etkili oldu	223	3,52	1,42
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda siyasi partilerin dini değerleri temsil etme biçimi etkili oldu	223	2,40	1,49
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda, başörtüsünün dinî bir gereklilik (farz) olmadığını düşünmem etkili oldu	223	2,35	1,39
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda eğitim veya iş hayatım etkili oldu	223	2,26	1,37
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda dinî inancımdaki değişim etkili oldu	223	2,20	1,34
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda ailemle yaşadığım çatışmalar etkili oldu	223	2,19	1,39
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda politik olayların etkisi oldu	223	2,14	1,33
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda politik partilerin politikaları etkili oldu	223	2,09	1,33
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda politik liderlerin söylemleri etkili oldu	223	2,05	1,29
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda yakın arkadaş çevrem etkili oldu	223	1,84	1,09
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda sosya medya etkili oldu	223	1,80	1,06

Başörtüsü giymeyi bırakmada etkili olan faktörler başlıklar altında ele alınacaktır:

1. Özgürlük, Özgürleşme ve Rahatlık Arayışı

Başörtüsü giymeyi bırakma davranışı ilk olarak aile baskısını akla getirmektedir. Muhafazakâr/ dindar ailelerde yetişen kadınların, ailelerinin zoruyla başörtüsü giymek zorunda bırakıldıkları ve baskıya maruz kalan kadınların büyük çoğunluğunun kendi kimliğini bulduğu dönemlerde bu baskıya karşı duruş olarak başını açma davranışı gösterdikleri ilk akla gelen ihtimal olmaktadır. Müslüman kimliğe sahip ailelerde başörtüsü hususunda bir yönlendirme ve zaman zaman ısrar olması beklenen bir durum olmakla birlikte sanılanın aksine, yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere, bu araştırmanın sonuçlarına göre başörtüsü giymeyi bırakma davranışındaki en önemli faktör "özgürlük, özgürleşme, rahatlık" temalarıyla kendini göstermektedir (ort.=3,52; ss.=1,42). Bu nedenle başörtüsü giymeyi bırakma kararında etkili olan faktörlerde ilk sırada rahatlık/özgürlük isteği/arayışı sayılabilir.

Kişisel özgürlük arayışının başörtüsü giymeyi bırakma kararına olan etkisine katılımcıların verdiği yanıtlar şu şekildedir:

Tablo 7: *Kişisel özgürlük arayışının başörtüsü giymeyi bırakmada etkisi*

Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda kişisel özgürlük arayışım etkili oldu					
		Frekans	%	Geçerli %	Kümülatif %
Valid	Katılmıyorum	63	28.3	28.3	28.3
	Kararsızım	21	9.4	9.4	37.7
	Katılıyorum	139	62.3	62.3	100.0
	Total	223	100.0	100.0	

Katılımcıların 139'u (%62,3) kişisel özgürlük arayışlarının başörtüsü giymeyi bırakma kararlarında etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Toplumda başörtüsüne yüklenen manevi anlamın ve başörtülü kadınların buna göre davranması yönündeki telkinlerin ve kısıtlamaların özgürlük arayışında olan bireyleri zorladığı görülmektedir. Başörtüsüne yüklenen dinî ve toplumsal anlamının özgürlükler bağlamında seküler yorumu, başörtüsünün kadını sosyal ortamlardan ve rahat yaşam tarzından soyutlayan bir obje olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Zaten en baştan itibaren başörtüsünün anlamını kavrayamayıp içselleştiremeyen birey, başörtüsünün temsil ettiği yaşam tarzını özgürlüklerin ihlali olarak değerlendirerek, kendisini baskı altında hissetmeye başlaması kaçınılmazdır.

Kişisel özgürlük arayışı sebebiyle başörtüsü giymeyi bırakan katılımcıların özgürlük arayışlarının ailelerinin tutumlarıyla olan ilişkisi incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

Tablo 8: *Kişisel özgürlük arayışı ile aile tutumu ilişkisi*

Kişisel Özgürlük Arayışı	**Aile Baskısı**			**Aileyle Çatışma**		
	Katılmıyorum	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**
Katılmıyorum	54 (%85,7)	1 (%1,6)	8 (%12,7)	51 (%81,0)	6 (%9,5)	6 (%9,5)
Kararsızım	19 (%90,9)	1 (%4,8)	1 (%3,7)	16 (%76,2)	2 (%9,5)	3 (%14,3)
Katılıyorum	99 (%71,2)	10 (%7,2)	30 (%21,6)	86 (%61,9)	11 (%7,9)	42 (%30,2)
Toplam	172 (%77,1)	12 (%5,4)	39 (%17,5)	153 (%68,6)	19 (%8,5)	51 (%22,9)

Katılımcıların "Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda kişisel özgürlük arayışım etkili oldu" ifadesine katılım durumu ile "Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda aile baskısı etkili oldu" ifadesine katılım durumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan ki kare testinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir (p=0,079). Likelihood Ratio testi ve doğrusal ilişki testi anlamlı sonuçlar vermiştir. Bu durum, iki değişken arasında doğrusal bir eğilim veya bazı alt gruplarda belirgin ilişkilerin bulunabileceğini düşündürmektedir.[6]

[6] Pearson Ki-kare = 8,369, sd = 4, p = 0,079 (anlamlı değil),
Likelihood Ratio p = 0,046 (anlamlı),

Çapraz tabloda elde edilen sonuçlar incelendiğinde; "başörtüsü giymeyi bırakma kararımda kişisel özgürlük arayışım etkili oldu" ifadesine "katılıyorum" diyen katılımcıların büyük kısmı (%71,2), "başörtüsü giymeyi bırakma kararımda aile baskısı etkili oldu" ifadesine "katılmıyorum" yanıtını vermiştir. Bu durum kişisel özgürlük motivasyonu ile aile baskısı arasında doğrudan bir örtüşme olmadığını göstermektedir. Diğer yandan hem kişisel özgürlük hem de aile baskısını etkili bulan katılımcılar da mevcuttur (%21,6). Başörtüsü giymeyi bırakma kararında kişisel özgürlük arayışı ile aile baskısı arasında zayıf düzeyde ve sınırlı istatistiksel anlamlılığa sahip bir ilişki olduğu söylenebilir.

Katılımcıların "Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda kişisel özgürlük arayışım etkili oldu" ifadesine katılım durumu ile "Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda ailemle yaşadığım çatışmalar etkili oldu" ifadesine katılım durumu arasındaki ilişkiyi incelemek ki kare bağımsızlık testi uygulanmış, bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bu sonuç kişisel özgürlük arayışı düzeyinin değişmesi ile aileyle yaşanan çatışmaların etkisinin de anlamlı bir biçimde farklılaştığını göstermektedir. Ayrıca Linear-by-Linear Assosciation testi sonucunda elde edilen $p=0,001$ değeri, değişkenler arasında doğrusal bir ilişki olduğunu da göstermektedir.[7]

Çapraz tablo incelendiğinde; "Kişisel özgürlük arayışı" ifadesine "katılmıyorum" cevabını veren katılımcıların büyük çoğunluğu (%81,0), aileyle yaşanan çatışmaların da bu kararda etkili olmadığını belirtmişlerdir. Kişisel özgürlük arayışı nedeniyle başörtüsü giymeyi bıraktığını belirten kadınların 42'si (%30,2) aileyle çatışma yaşadığını, 86'sı (%61,9) aileyle çatışma yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Elde edilen veriler düşük düzeyde de olsa kişisel özgürlük arayışının artmasıyla aile içi çatışmaların da arttığını, kişisel özgürlük arayışı ile aile baskısı arasından doğrudan olmasa da zayıf düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

2. **Politik Rahatsızlıklar ve Siyasi Partilerin / Parti Liderlerinin Dini Temsil Etme Biçimleri**

Başörtüsü giymeyi bırakma kararına siyasi parti liderlerinin dini temsil etme biçimlerinin etkisi ise ikinci sırada dile getirilmektedir (Ort.=2,40; ss.=1,49). Türkiye'nin yakın tarihi ele alındığında başörtüsünün dinî zeminden çok siyasi zeminde ele alındığı görülmektedir. Bu sebeple bazı olumsuz görülen siyasi söylem ve politikaların faturası da başörtüsüne kesilmiştir. 1980 darbesiyle Türkiye'de kamusal alanda varlığı kabul edilmeyen başörtüsü, 2002 seçimleriyle halkın büyük çoğunluğunun onayını alan iktidar partinin ana gündem maddelerinden biri olmuştur. Başörtüsü konusunu asla sürekli gündemde tutarak 2013 yılında "demokratikleşme paketi" ile kamusal alanda başörtüsü serbestliğini getirmiştir. Bu süreçlerden sonra AK Parti hükümeti başörtüsünün bir temsilcisi gibi görülürken, zamanla başörtüsü AK Parti hükümetinin bir simgesi olarak görülmeye başlanmıştır. Zamanla iktidar partinin bazı politik söylem ve eylemleri kimi kesimlerin tepkisini toplamış, başörtülü kadınlar Türkiye'de Müslüman kimliğinin yanında siyasi bir taraf olarak da görülmeye başlamıştır. Mevcut iktidar partinin bazı politik söylem ve eylemlerine tepki gösteren başörtülü kadınlar, kullandıkları başörtüsüyle söz konusu partinin bir temsilcisi gibi görünmek istemedikleri için başörtüsü giymeyi bırakma kararı almışlardır. Bu durum başörtüsünün dinî

Linear-by-Linear Association p = 0,029 (anlamlı)
[7] Pearson Ki-kare = 11,517, sd = 4, p = 0,021; Likelihood Ratio p = 0,013; Linear-by-Linear Association p= 0,001

bağlamından koparılarak siyasi zeminde değerlendirildiğinin göstergesidir. Laiklik nidaları altında hala zaman zaman dile getirilen "cumhuriyet kadını başörtüsü takmaz" ifadeleri de başörtüsünün siyasi zeminde değerlendirildiğinin bir diğer yansımasıdır.

Siyasi faktörlerin başörtüsü giymeyi bırakmaya etkisine katılımcıların yanıtları şu şekildedir:

Tablo 9: *Siyasi Faktörler*

	Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda siyasi partilerin dinî değerleri temsil etme biçimi etkili oldu	142	63.7	17	7.6	64	28.7
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda politik olayların etkisi oldu	159	71.3	21	9.4	43	19.3
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda politik partilerin politikaları etkili oldu	169	75.8	11	4.9	43	19.3
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda politik liderlerin söylemleri etkili oldu	170	76.2	14	6.3	39	17.5

Katılımcılardan 64'ü (%28) başörtüsü giymeyi bırakma kararında siyasi partilerin dinî değerleri temsil etme biçimlerinin etkili olduğunu, 43'ü (%19,3) politik olayların etkisi olduğunu, 43'ü (%19,3) politik partilerin politikalarının etkili olduğunu, 39'u (%17,5) ise politik liderlerin söylemlerinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Elde edilen veriler katılımcıların bir kısmının başörtüsünü belli bir siyasi kesimin simgesi olarak gördüğünü, bu nedenle politikalarını eleştirdiği siyasi partinin bir parçası gibi görünmek istemeyerek başörtüsünü bırakma kararı aldığını göstermektedir.

3. Dinî İnancındaki Değişim ve Başörtüsünün Dinî Açıdan Gerekliliğine İlişkin Sorgulamalar

Yapılan anket çalışmamızda başörtüsünün dinî bir gereklilik olmadığı düşüncesi, başörtüsü giymeyi bırakma kararını etkileyen faktörler arasında üçüncü sırada yer almıştır (ort.=2,35; ss.=1,39). Dinî inancında yaşadığı değişimin başörtüsü giymeyi bırakma kararındaki etkisi ise beşinci sırada yer almıştır (ort.=2,20; ss.=1,34).

Dinî inançtaki değişimlerin başörtüsü giymeyi bırakmadaki etkisine dair katılımcıların verdiği yanıtlar şu şekildedir:

Tablo 10: *Dinî inançtaki değişim faktörü*

	Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda dini inancımdaki değişim etkili oldu	155	69.5	15	6.7	53	23.8
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda, başörtüsünün dini bir gereklilik (farz) olmadığını düşünmem etkili oldu	142	63.7	29	13	52	23.3

Başörtüsü giymeyi bırakma kararında dinî inancında yaşadığı değişimin etkili olduğunu ifade eden katılımcıların sayısı 53 (%23,8)'tür. Toplumda son yıllarda İslam dininden uzaklaşarak farklı düşünce ve inanışlara (deizm, agnostizm vb.) olan yönelim bu durumun etkenleri arasında değerlendirilebilir. Başörtüsünün dinî bir gereklilik olmadığını düşünme sebebiyle başörtüsü giymeyi bırakma kararı alanların sayısı ise 52 (%23,3)'dir. Bu durum Nur suresi 31.ayetinin çeşitli fıkhi yorumları ya da ayetin tarihsel zeminde yorumlanarak günümüze hitap etmediği, kadının kendisini koruması için başörtüsüne ihtiyacı olmadığı inancından kaynaklanmaktadır.

4. Eğitim ve İş Hayatı

Başörtüsü giymeyi bırakma kararında eğitim ve iş hayatının etkisi dördüncü sırada yer almaktadır (ort.=2,26; ss.=1,37). Başörtüsü bireyin hayatında anlamlı bir çerçeveye oturmamışsa zamanla bu durumun sorgulanması doğal bir süreçtir. Eğitim düzeyi arttıkça sorulan soruların da artması ve hayattaki yeri ve anlamının kavranamadığı başörtüsünün de sorgulanması başörtüsü giymeyi bırakma kararında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 11: *Eğitim veya iş hayatının etkisi*

Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda eğitim veya iş hayatım etkili oldu					
		Frekans	%	Geçerli %	Toplam %
Valid	Katılmıyorum	150	67.3	67.3	67.3
	Kararsızım	21	9.4	9.4	76.7
	Katılıyorum	52	23.3	23.3	100.0
	Total	223	100.0	100.0	

Araştırmaya katılanların 52'si (%23,3) başörtüsü giymeyi bırakma kararlarında eğitim veya iş hayatlarının etkili olduğunu ifade etmektedir. Bu sayı toplam katılımcıların ¼'üne yakın bir oranı temsil etmektedir.

Başörtüsü giymeyi bırakma yaşı ile eğitim durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analiz sonucu elde edilen veriler şu şekildedir:

Tablo 12: Başörtüsü giymeyi bırakma yaşı ile eğitim durumu ilişkisi

Karşılaştırma	Test İstatistiği	Standart Hata	Anlamlılık (p)
İlk ve Ortaöğretim – Üniversite	-33,643	9,615	<0,001
İlk ve Ortaöğretim – Lisansüstü	-76,920	14,027	<0,001
Üniversite – Lisansüstü	-43,277	13,127	0,004

Yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda göre başörtüsü giymeyi bırakma yaşı ve eğitim durumu değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir (p<0,05). Bu bulgu, bireylerin eğitim seviyesine bağlı olarak bu kararı farklı yaşlarda verdiklerini, eğitim düzeyi yükseldikçe başörtüsünü bırakma kararının verildiği yaşta da anlamlı bir değişim olduğunu göstermektedir. Özellikle lisansüstü eğitime sahip bireylerin, diğer gruplara kıyasla bu kararı daha ileri yaşlarda verdikleri söylenebilir. Bu durum, eğitim sürecinin ve yüksek öğrenim deneyiminin bireyin karar verme süreçleri üzerinde belirleyici bir rol oynayabileceğini ortaya koymaktadır.

5. Aile içi Çatışmalar ve Baskı

Aileyle yaşanan çatışmaların başörtüsü giymeyi bırakma kararındaki etkisi altıncı sıradadır (ort.=2,19; s.s=1,39). Başörtüsü giymeyi bırakma kararında aile içi iletişim ve aileyle yaşanan çatışmaların doğrudan bir etkisi belirtilmemiş olmakla birlikte bu kararın arkasındaki önemli sebeplerden biri olduğu belirlenmiştir. Katılımcılardan elde edilen veriler değerlendirildiğinde aile ile kurulan bağın ve iletişim dilinin olumsuz olması, bununla birlikte ailenin baskıcı bir tavır sergilemesi aile bireylerinin birbiriyle uyumuna zarar vermekte, bu da bir tepki olarak başörtüsü giymeyi bırakma kararında etkili olmaktadır.

Tablo 13: Aile içi faktörler

	Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda aile baskısı etkili oldu	172	77.1	12	5.4	39	17.5
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda ailemle yaşadığım çatışmalar etkili oldu	153	68.6	19	8.5	51	22.9

Başörtüsü giymeyi bırakma olgusu ele alındığında toplumsal olarak akla gelen ilk neden aile baskısı olmakla birlikte çalışmamızda aile baskısının doğrudan zannedildiği kadar etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcılardan 39'u (%17,5) başörtüsü giymeyi bırakma kararında aile baskısının etkili olduğunu, 172'si (%77,1) ise aile baskısının etkili olmadığını belirtmişlerdir. Aynı zamanda katılımcılardan 51'i (%22,9) başörtüsü giymeyi bırakma kararında ailesiyle yaşadığı çatışmaların etkili olduğunu, 153'ü (%68,6) ise ailesiyle yaşadıkları çatışmaların başörtüsü bırakma kararında etkili olmadığını belirtmişlerdir. Başörtüsü giymeyi bırakma kararında aile baskısının etkili olduğunu belirtenler, katılımcıların 1/5'inden daha azdır. Buna karşılık aileyle yaşanan çatışma sebebiyle başını açanlar ise 1/5'ten biraz daha fazladır.

Bulgular değerlendirildiğinde aile içi yaşanan çatışmalar başörtüsü giymeyi bırakma kararında aile baskısından daha etkili olduğu görülmektedir. Bireylerin aileleriyle

yaşadığı çatışmalar, düşünce farklılıkları aile içi iletişimi zedelemekte, bu da başörtüsü giymeyi bırakma kararında etkili olmaktadır.

6. Arkadaş, Sosyal Medya ve Kitle İletişim Araçları

Sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının başörtüsü giymeyi bırakma kararı üzerinde yüksek etkiye sahip olduğu düşünülürken katılımcılardan elde edilen verilerde sosyal medyanın etkisinin çok yüksek olmadığı belirlenmiştir. Bu durum sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının doğrudan bir etkisi olmadığını ortaya koymakla birlikte elde edilen veriler dolaylı yoldan bireylerin düşüncelerini etkileme, kararlarını destekleme noktasında desteklediğini düşündürmektedir. Sözgelimi; başını açan kadınların deneyimlerini ve duygularını paylaştıkları mektupları anonim olarak yayınlayan "yalnız yürümeyeceksin" başlıklı site başını açma düşüncesinde olan kişilere cesaret verme ve hukuki zeminde de destek olma çabasıyla bu kararı desteklemektedirler.[8] Yakın arkadaş çevresinin de başörtüsü giymeyi bırakma kararındaki etkisinin sosyal medyanın etkisi kadar az olduğu belirlenmiştir.

Tablo 14: *Arkadaş, Sosyal Medya ve Kitle İletişim Araçları Faktörü*

	Katılmıyorum		**Kararsızım**		**Katılıyorum**	
	Frekans	**%**	**Frekans**	**%**	**Frekans**	**%**
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda yakın arkadaş çevrem etkili oldu	178	79.8	21	9.4	24	10.8
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda sosyal medya etkili oldu	176	78.9	26	11.7	21	9.4

Araştırmaya katılanların 24'ü (%10,8) başörtüsü giymeyi bırakmaya kararında yakın arkadaş çevresinin etkili olduğunu, 178'i (%79,8) ise yakın arkadaş çevresinin etkili olmadığını belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların 21'i (%9,4) başörtüsü giymeyi bırakma kararında sosyal medyanın etkili olduğunu, 176'sı (%78,9) ise sosyal medyanın etkili olmadığını belirtmiştir. Bu durum başörtüsü giymeyi bırakmada yakın arkadaş çevresinin ve sosyal medyanın katılımcıların başörtüsünü giymeyi bırakma kararında büyük bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymaktadır.

Başörtüsü Giymeyi Bırakma ile Din Eğitimi İlişkisi

Aile bireyin eğitim aldığı ilk kurumdur. Belli bir yaratılış ile dünyaya gelen çocuk ailenin vermiş olduğu eğitim ile şekillenmeye başlar ve hayata hazırlanır. Din ve ahlak eğitiminde okul öncesi dönem olan 2-6 yaş oldukça önemlidir. Bu dönemde ailede verilen din eğitimi, bireyin hayat boyu din ve Yaratıcı ile olan bağını etkileyebilmektedir. Ailenin çocuğunu tanıması, kişilik özelliklerini bilerek hazır bulunuşluk düzeyini göz önünde bulundurarak sevgi temelli bir din eğitimi vermesi oldukça kıymetlidir. Ailenin dinî yaşantısı, dinî pratiklere dikkat etmesi, dinî törenlere özen göstermesi ve yaşanılan fiziki ortamın dini hatırlatacak şekilde düzenlenmesi çocukta merak uyandırmakta ve hazır bulunuşluğunu desteklemektedir.[9]

Çocuğun anne baba ile kurduğu bağ, çocuğun dinî tutumunu etkilemektedir. Çocuğunu seven ve bu sevgisini hissettiren ilgili anne babaların, çocuğun dinî tutumunu

[8] https://yalnizyurumeyeceksin.com/
[9] Muallâ Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1990), 70.

pozitif yönde etkilemektedir. Ancak çocuklarına karşı yeterli ilgi ve sevgiyi göstermeyen anne babalar, din eğitiminde çocuklarına baskı ve zorlama yolunu tercih etmektedir. Bu durum ilerleyen süreçlerde çocuğun dinî sorumluluklarına karşı bir tepki geliştirmesine neden olabilmektedir. Sevgi ve ilgi yoluyla öğretilenler kişide dinî değerleri içselleştirmeyi sağlarken; sağlıksız, baskıcı, huzursuz aile ortamında değer görmeden büyütülen çocuklara korku ve baskı yoluyla öğretilenler de özellikle ergenlik döneminde uzaklaşmaya, dahası din değiştirmeye bile sebep olabilmektedir.[10] Ebeveynler dinin bireye yüklediği sorumluluklar hususunda çocuğunu yetiştirmeli, sevdirmeli ve en önemlisi kendileri örnek olmalıdır. Ebeveynlerin ortak bir tutum sergilemesi de dinî pratiklerin içselleştirilmesinde ve istikrarında etkili olmaktadır.

Aile dışında din eğitimi veren çeşitli kurumlar da bulunmaktadır. Diyanet bünyesinde hizmet veren 4-6 yaş Kur'an Kursları, İmam Hatip okulları, yaz Kur'an kursları ve bazı vakıflar da bireylerin dinî gelişimine katkı sunan çeşitli kurumlardır. Bu kurumlarda verilen eğitimin niteliği kadar eğitimcinin bilgisi, kullandığı dil, iletişim şekli de din eğitiminde oldukça önemlidir. Eğitimcinin öncelikle söylediklerini kendisinin hayatına geçirmesi ve örneklik oluşturması muhatabını öğrenmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca din eğitiminde korku temelli bir eğitim dilinden ziyade sevgi temelli bir eğitim dilinin kullanılmasının bireyin dinî yaşantısında olumlu etkiler bırakacağı bir gerçektir.

İlk eğitim yuvası olan ailede alınan din eğitimi bireyin hayatında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebeple ilerleyen yaşlarda dinî yönde alınan kararları anlayabilmek için bireyin ailede din eğitimi alıp almadıkları, aldıysa ailenin din eğitimindeki tutumları önemli bir yer tutmaktadır. Öncelikle kişisel özgürlük arayışı ile ailenin din eğitimindeki tutumları arasındaki ilişki ele alınacaktır:

Tablo 15: *Kişisel özgürlük arayışı ile ailenin din eğitimi tutumu arasındaki ilişki*

	Ailem Dinî Uygulamalar Konusunda Baskıcıydı			**Ailede Baskıcı Bir Din Eğitimi Aldım**		
Kişisel Özgürlük Arayışı	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**
Katılmıyorum	48 (76,2%)	4 (6,3%)	11 (17,5%)	52 (82,5%)	5 (7,9%)	6 (9,5%)
Kararsızım	13 (61,9%)	1 (4,8%)	7 (33,3%)	15 (71,4%)	1 (4,8%)	5 (23,8%)
Katılıyorum	50 (36,0%)	15 (10,8%)	74 (53,2%)	63 (45,3%)	20 (14,4%)	56 (40,3%)
Toplam	111 (49,8%)	20 (9,0%)	92 (41,3%)	130 (58,3%)	26 (11,7%)	67 (30,0%)

Katılımcıların "Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda kişisel özgürlük arayışım etkili oldu" ifadesine katılım durumu ile "Ailem dinî uygulamalar (ibadetler, tesettür vs.) konusunda baskıcıydı" ifadesine katılım durumu arasındaki ilişki incelenmiş, elde edilen verilere Ki-kare testi uygulanarak çapraz tablo ile karşılaştırmalar yapılmıştır. Yapılan analizlere göre; "Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda kişisel özgürlük arayışım etkili oldu" değişkeni ile "Ailem dinî uygulamalar konusunda baskıcıydı" ifadesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$).

[10] Nurten Kimter, "İlgili-Seven Anne-Baba Tutumları ile Din ve Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine", *Dini Araştırmalar* 18/46 (15-06-2015) (15 Haziran 2015), 35-39.

Başörtüsü giymeyi bırakma kararında kişisel özgürlük arayışının etkili olduğunu belirten katılımcıların %53,2'si (n=74) ailelerinin dinî uygulamalar konusunda baskıcı olduğunu ifade etmiştir. Öte yandan, iki değişkene de "katılmıyorum" cevabını verenler ise %17,5 (n=11) olarak tespit edilmiştir. Bu bulgu, kişisel özgürlük arayışının ailenin dinî uygulamalardaki baskıcı oluşuyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Cramer's V değeri (0,259) ilişkinin orta düzeyde güçlü olduğunu göstermekte, bu ilişkinin tesadüften uzak olduğunu ifade etmektedir.

Araştırmaya katılanların "Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda kişisel özgürlük arayışım etkili oldu" ifadesine katılım durumu ile "Ailede baskıcı bir din eğitimi aldım" ifadesine katılım durumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan Ki-kare testi sonucunda iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Bu sonuç; bireylerin kişisel özgürlük arayışı ile ailedeki din eğitimi tarzı arasında bir bağ olduğunu göstermektedir.

"Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda kişisel özgürlük arayışım etkili oldu" diyen katılımcılar arasında, "Ailede baskıcı bir din eğitimi aldım" ifadesine "katılıyorum" yanıtı verenlerin oranı (%40,3), "katılmıyorum" diyenlere göre (%45,3) düşük olsa da beklenen değere göre belirgin şekilde yüksektir (gözlenen:56; beklenen: 41,8). Aynı şekilde iki ifadeye de "katılmıyorum" cevabını veren katılımcıların büyük çoğunluğu (%82,5) ailede baskıcı bir din eğitimi almadıklarını belirtmişlerdir. Bu dağılım, yoğun bir şekilde özgürlük arayışında olan bireylerin, geçmişte daha baskıcı bir din eğitimi aldıklarını düşündüklerini göstermektedir.

"Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda ailemle yaşadığım çatışmalar etkili oldu" ifadesi ile "Ailede baskıcı bir din eğitimi aldım" ve "Ailem dinî uygulamalarda baskıcıydı" ifadeleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar aşağıda tablo halinde sunulmuştur:

Tablo 16: *Aileyle yaşanan çatışmaların başörtüsü giymeyi bırakma kararına etkisi ile ailenin din eğitimindeki tutumlarının ilişkisi*

	Ailede baskıcı din eğitimi aldım			**Ailem dinî uygulamalarda (ibadet, tesettür) baskıcıydı**		
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda ailemle yaşadığım çatışmalar etkili oldu	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**
Katılmıyorum	%74,5 (114)	%8,5 (13)	%17,0 (26)	%63,4 (97)	%7,8 (12)	%28,8 (44)
Kararsızım	%42,1 (8)	%26,3 (5)	%31,6 (6)	%36,8 (7)	0	%63,2 (12)
Katılıyorum	%15,7 (8)	%15,7 (8)	%68,6 (35)	13,7 (7)	%15,7 (8)	%70,6 (36)

Elde edilen verilere uygulanan Ki-kare testi sonuçlarına göre değişkenler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Değişkenler arası Cramer's V ilişki düzeyinin orta-yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir (0,376 ve 0,310). Aileyle yaşanan çatışmaların başörtüsü giymeyi bırakma kararında etkili olduğunu belirtenlerin 35'i

(%68,6) ailede baskıcı bir din eğitimi aldıklarını, 36'sı (%70,6) ise ailesinin dini uygulamalar konusunda baskıcı olduğunu belirtmiştir.

Çapraz tablodaki bilgiler incelendiğinde ailede baskıcı bir din eğitimi aldığını belirten katılımcıların yarısından fazlası (%68,6) başörtüsü giymeyi bırakma kararlarında aile ile yaşadıkları çatışmanın etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda ailesinin dinî uygulamalarda baskıcı olduğunu belirten katılımcıların %70,6'sı başörtüsü giymeyi bırakma kararlarında aile ile yaşadığı çatışmaların etkilediğini belirtmiştir. Buna karşın ailelerinin din eğitimi ve dinî uygulamalar konusunda baskıcı olmadığını belirten katılımcıların çok büyük bir bölümü ailelerinde çatışma yaşamadıklarını da belirtmişlerdir (%63,4). Bu veriler başörtüsü giymeyi bırakma kararında ailenin din eğitimi ve dinî uygulamalardaki tutumlarının doğacak çatışmalara zemin hazırladığını, sonuç olarak bireyin başörtüsünü bırakma kararında etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Buna karşın ailede sevgiye dayalı alınan din eğitimi ile aileyle yaşanan çatışmalar arasındaki ilişkiye baktığımızda elde edilen veriler şu şekildedir:

Tablo 17: *Ailede sevgi temelli din eğitimi alma durumu ile aileyle yaşayan çatışma ilişkisi*

	Ailede sevgiye dayalı bir din eğitimi aldım			
Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda ailemle yaşadığım çatışmalar etkili oldu	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Toplam**
Katılmıyorum	%35,9 (55)	%14,4 (22)	%49,7 (76)	153
Kararsızım	%42,1 (8)	%26,3 (5)	%31,6 (6)	19
Katılıyorum	%52,9 (27)	%29,4 (15)	%17,6 (9)	51
Toplam	90	42	91	233

İki değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla uygulanan ki-kare testine göre "başörtüsü giymeyi bırakma kararında ailemle yaşadığım çatışmalar etkili oldu" ile "ailede sevgiye dayalı bir din eğitimi aldım" ifadeleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Başörtüsü giymeyi bırakma kararında aileyle yaşanan çatışmanın etkisi olmadığını belirtenlerin büyük kısmı (%49,7) ailede sevgiye dayalı bir din eğitimi aldıklarını belirtmişlerdir. Buna karşılık, ailesiyle yaşadıkları çatışmalardan kaynaklı böyle bir karar aldığını savunanların büyük bir kısmı (%52,9) ailede sevgiye dayalı bir din eğitimi almadıklarını belirtmişlerdir. Elde edilen bulgular, ailede sevgi temelli bir din eğitimi almanın, başörtüsünü bırakma sürecinde aileyle yaşanabilecek çatışmaların etkisini azaltabileceğini göstermektedir. İki değişken arasında ilişkinin gücü incelendiğinde ise, ilişkinin zayıf-orta düzeyde olduğu görülmüştür (Cramer's V=0,201)[11].

[11] Pearson Ki-kare değeri:=18,007; df= 4; p < 0,001; Cramer's V= 0,201 (p =0,001); Phi katsayısı= 0,284 (p=0,001)

Araştırmaya katılanların "Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda dinî inancımdaki değişim etkili oldu" ifadesine katılım durumları ile "Okulda aldığım din dersleri dinî inancımı sorgulamama neden oldu" ifadesine katılım durumları arasındaki ilişki incelenmiştir:

Tablo 18: *Okulda din eğitimi alma durumuna dair betimsel istatistikler*

	Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda dinî inancımdaki değişim etkili oldu			**Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda farz olmadığını düşünmem etkili oldu**		
Okulda Aldığım Din Dersleri Dinî İnançlarımı Sorgulamama Neden Oldu	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum
Katılmıyorum	111 (%73,5)	7 (%4,6)	33 (%21,9)	104 (%68,9)	13 (%8,6)	34 (%22,5)
Kararsızım	20 (%76,9)	3 (%11,5)	3 (%11,5)	17 (%65,4)	7 (%26,9)	2 (%7,7)
Katılıyorum	24 (%52,2)	5 (%10,9)	17 (%37,0)	21 (%45,7)	9 (%19,6)	16 %34,8)

Katılımcıların bu ifadelere verdikleri cevaplardan elde edilen verilere Ki-kare test uygulanmıştır. Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda dinî inancımdaki değişim etkili oldu" ifadesine katılma durumu ile "Okulda aldığım din dersleri dinî inançlarımı sorgulamama neden oldu" ifadesine katılma durumu arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$).[12] *Çapraz tablo incelendiğinde beklenen değerler ile gözlenen değerler arasında bazı sapmalar söz konusudur. "Katılıyorum" diyen bireyler arasında, din dersleri nedeniyle inancını sorguladığını belirtenlerin sayısı (n=17), beklenen sayıdan (10,8) belirgin şekilde fazladır. Bu durum, din derslerinin bazı bireyler üzerinde düşündürücü ve sorgulatıcı bir etki oluşturduğunu ve bunun da zamanla dinî inançlarında bir dönüşüme yol açabileceğini düşündürmektedir. Cramer's V değeri (0,166) ilişki düzeyinin zayıf ile orta arasında olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, elde edilen veriler okulda alınan din derslerinin bireylerin dinî inançlarını sorgulamalarına, dolaylı olarak başörtüsü giymeyi bırakma kararlarında etkili olabilecek dinî değişimlere katkı sağlayabileceğine işaret etmektedir. Aynı şekilde "katılmıyorum" grubunda inancını sorgulamadığını söyleyenlerin sayısı (115), beklenen sayıdan (108,5) daha yüksektir. Gözlenen değerin beklenen değerden yüksek olması, bu bireylerin din derslerinin inançlarını sorgulamalarına neden olmadığını ve dolayısıyla başörtüsü bırakma kararlarında dinî bir dönüşüm yaşamadıklarını ifade ettiklerini göstermektedir. Bu durum, din derslerinin herkes üzerinde aynı etkiyi bırakmadığını, bazı bireyler için inanç değişimine yol açmayıp kendi inançlarını sürdürmelerine katkı sağladıklarını ifade etmektedir.*

Katılımcıların "Başörtüsü giymeyi bırakma kararımda, başörtüsünün dinî bir gereklilik (farz) olmadığını düşünmem etkili oldu" ifadesine katılım durumu ile "Okulda aldığım din dersleri dinî inançlarımı sorgulamama neden oldu" ifadesine katılım durumu arasındaki ilişkiyi analiz ettiğimiz ki-kare testi sonucuna göre; iki değişken

[12] Pearson Ki-Kare= 10,828, df=4, p=0,029; Likelihood Ratio p = 0,030; Linear-by-Linear Assocation p=0,027; Cramer's V= 0,156

arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$)[13]. Bu sonuç okullarda alınan din derslerinin bireylerin başörtüsünün dinî konumunu sorgulama eğilimleri üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Değişkenler arası ilişkinin gücü değerlendirildiğinde; Phi (0,268) ve Cramer's V (0,189) değerleri ilişkinin düzeyinin zayıf ile orta arasında olduğunu göstermektedir.

"Okulda aldığım din dersleri dinî inançlarımı sorgulamama neden oldu" ifadesine katılmayanların büyük çoğunluğu (%68,9) başörtüsünün dini bir gereklilik olmadığı düşüncesinin başörtüsü bırakma kararında etkili olmadığını belirtmiştir. Ancak okulda aldığı din derslerinin dinî inancını sorgulamasına sebep olduğunu savunanların %34,8'i ise başörtüsünün farz olmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Kararsız olanların büyük çoğunluğu (%65,4) başörtüsünün dini bir gereklilik olmadığı düşüncesinin kararlarında etkili olmadığını ifade etmiştir. Bu bulgular, okulda alınan din derslerinin bireylerin dinî inançlarını sorgulamalarına neden olmasının, başörtüsünün dinî gereklilik olup olmadığına dair algılarını ve buna bağlı olarak başörtüsü bırakma kararını etkileyebileceğini düşündürmektedir. Ancak bu etki, tüm katılımcılarda aynı düzeyde değildir; daha çok din derslerinin sorgulama sürecine katkı sağladığını düşünenlerde belirgindir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma başörtüsü giymeyi bırakan 18-40 yaş arası kadınların başını açma kararlarında etkili olan faktörleri din eğitimi bağlamında ele almıştır. Başörtüsü giymeyi bırakma kararı sosyolojik, psikolojik, dinî, siyasi gibi birçok etkeni bünyesinde barındıran çok yönlü bir süreçtir. Elde edilen bulgularda katılımcıların çoğunluğuna göre başını açma kararı kişisel özgürlük arayışıyla kendisini göstermektedir. Bunun yanında aile ile olan ilişkiler, sosyal medya ve kitle iletişim araçları, siyasi etmenler, başörtüsünün dindeki yerinin sorgulanması gibi çeşitli sebepler de bu kararı etkilemektedir.

Ailede ve çeşitli kurumlarda verilen din eğitiminde baskıcı ve zorlayıcı tavrın, bireyin dinî yaşantısını etkilediği tespit edilmiştir. Aksine ailede sevgiye dayalı bir din eğitimi alan bireylerin aile içi çatışmaları daha az yaşadığı, din eğitimi alınan kurumlardaki sevgi dolu, empatik yaklaşımların da bireyin dinî yaşantısında olumlu etkiler bıraktığı belirlenmiştir. Din eğiminde çocuğun bulunduğu yaş ve hazır bulunuşluk düzeyinin dikkate alınarak ve okul öncesi dönemde örneklik oluşturularak, sevmeye ve sevdirmeye yönelik bir din eğitimi verilmesi, dinin emirlerinin bir bütün olarak ancak yavaş yavaş bu temel üzerinde bireye anlatılması önemlidir. Bu durum bireyin din ile dolaylı olarak da Yaratıcı ile olan ilişkisini belirlemektedir. Aynı zamanda ailedeki baskıcı ve çatışmacı ortamın bireyi kişisel özgürlük arayışına ittiği ve bu durumun da başını açmada rol oynadığı ortaya konmuştur.

Araştırma sonuçları göstermektedir ki din eğitiminde ailelere ve eğitimcilere önemli sorumluluklar düşmektedir. Bireyin yetişmesinde, dinî kimliğinin oluşmasında etkili olan aile ve din eğitimi veren kurumların göstermiş olduğu tutum ve davranışlar tüm dinî pratiklerde olduğu gibi özelde de başörtüsü konusunda bireyi etkilemektedir.

[13] Pearson Ki-Kare = 15,998, df = 4, p = 0,003; Likelihood Ratio p = 0,003; Linear-by-Linear Assocation p=0,027; Cramer's V= 0,189

Araştırma sonuçları çerçevesinde ailelere ve din eğitimcilerine aşağıdaki önerilerde bulunmak mümkündür:

Ailede ve okulda verilen din eğitimi ezberci otoriteye dayalı, dayatmacı ve empatiden uzak yaklaşımlara değil bireyin hazır bulunuşluk seviyesi de göz önünde bulundurularak eleştirel düşünmeye açık ve sevgi temelli olmalıdır. Aile içinde aile bireyleri arasında sağlıklı ve anlamaya açık bir iletişim dili oluşturulmalı, aile bireyleri birbirlerine olan sevgisini göstermekten çekinmemelidir. Din eğitiminde ebeveynler örnek olmalı, dinî yaşantıyı hayatlarının her alanında hissettirmelidirler. Yetiştirilen çocuğa özgürlüklerin "sınırsızlık" anlamına gelmediği öğretilmeli, mahremiyet eğitimi verilirken buna dikkat edilmelidir. Kurumlarda oluşturulan din eğitimi programları, sadece bilişsel bilgi aktarımına değil, bireyin duygusal, sosyal ve anlam boyutuna da hitap edecek içeriklerle yeniden yapılandırılmalıdır. Ayrıca bu eğitim programları standartlaştırılmış konulardan arındırılarak güncel soru ve sorunlara da odaklanacak şekilde düzenlenmelidir.

Din eğitimi verenler yeterli bilgi birikime sahip olmalı, gelişime ve öğrenmeye açık olmalı, muhatabından gelecek sorularda doyurucu ve ikna edici bilgilerle karşılık vermelidir. Eğitimci bireysel farklılıkları gözeterek duyarlı ve anlayışlı bir duruş sergilemelidir. Ayrıca din eğitimcisi giyim kuşam, iletişim dili, konuşma tarzı gibi dışa yansıyan yönlerinde de dikkatli olmalı, temsil ettiği konumu en güzel şekilde yansıtmalıdır. Bu durum muhatap üzerinde dinin emirleriyle ilgili anlatılanların benimsenmesini kolaylaştıracaktır.

Başörtüsü, politik hedef ve çıkarlar için pozitif veya negatif anlam yüklü bir enstrüman olarak kullanılmamalı; dinî, insanî veya bireysel bir tercih olarak görülerek böyle bir tercihte bulunanlara saygı ile yaklaşılmalıdır.

Başörtüsü giymeyi bırakma kararı zorlu bir süreçtir. Bu nedenle bu süreci yaşayanlara din eğitimcileri ve manevi danışmanlar kanalıyla bir danışma ve rehberlik hizmetleri sunulabilir.

Sosyal medya günümüzün en güçlü iletişim araçlarındandır. Bu araç kullanılarak din eğitiminde mahremiyet, tesettür, başörtüsü konularının yaygınlaştırılması ve öneminin anlatılması önemlidir. Başörtüsünün, dinî bir vecibe olarak algılansın veya algılanmasın, nihayetinde kişisel bir tercih olması sebebiyle kullanmaya başlamanın da başını açmanın da kişinin kendi sorumluluğunda olduğu, iki yönün de bireysel özgürlük kapsamında değerlendirildiği hatırlatılmalıdır.

KAYNAKÇA

Creswell, John W. *Karma Yöntem Araştırmalarına Giriş*. çev. Mustafa Sözbilir. Ankara: Pegem Akademi, 3. bsk., 2021.

Cüceloğlu, Doğan. *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2019.

Erikson, Erik H. *Childhood and Society*. New York: W.W. Norton & Company Inc., 1950.

Kimter, Nurten. "İlgili-Seven Anne-Baba Tutumları ile Din ve Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine". *Dini Araştırmalar* 18/46 (15-06-2015) (15 Haziran 2015), 9-44. https://doi.org/10.15745/da.69845

Konda Barometresi. *Temalar: Başını Örtme ve Türban Araştırması* (Kasım 2010). https://konda.com.tr/uploads/konda-1011-basini-ortme-ve-turban-2f7d477897ad4fd2399dedc893a3ab03f738c-288ce1f060e22abfa678a5f9032.pdf

Selçuk, Muallâ. *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. baskı., 1990.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). "Ulusal Eğitim İstatistikleri 2024". 2024. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ulusal-Egitim-Istatistikleri-2024-53937

IV. DİN EĞİTİMİ KONGRESİ

7-9 Kasım 2025

07-09 KASIM 2025

IV. DİN EĞİTİMİ KONGRESİ

Antalya

KONGRE PROGRAMI

TAM METİN BİLDİRİ KİTABI

NEU PRESS

Yayınevi: NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
Publisher: NECMETTIN ERBAKAN UNIVERSITY PRESS (NEU PRESS)
Yaka Mah. Yeni Meram Cad. Kasım Halife Sok. B Blok No: 11 Meram / KONYA / TÜRKİYE
+90 332 221 0 575 www.neupress.org info@neupress.org
Sertifika No / Certificate Number: 49846
ROR ID: https://ror.org/013s3zh21
Crassref Funder ID: 501100016981
Genel Yayın Yönetmeni / Executive Editor:
Dr. Öğr. Üyesi/Asst. Prof. Dr. Fatih KALECİ, fkaleci@neupress.org
Telif ve Lisanslama Müdürü / Rights and Permission Manager:
Muammer KÖROĞLU, mkoroglu@neupress.org

Yayın No. / Publication Number: 507

Kitap Adı / Book Title: IV. Din Eğitimi Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı

E-ISBN: 978-625-8684-60-5

Editörler/Editors
Prof. Dr. H. Yusuf ACUNER
Prof. Dr. Bayramali NAZIROĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Şeyma TURAN
Arş. Gör. Nisanur ÖLMEZ
Tasarım/Design
Enes Malik YALÇIN, enesyalcin@neupress.org
Baskı Sorumluları / Printing Officers
Muhammed Sami TEKİN, muhammedsami@neupress.org
Nurullah DEMİR, nurullah@neupress.org
Baskı/Printing
Necmettin Erbakan University Press (NEU PRESS)
Yaka Mah. Yeni Meram Cad. Kasım Halife Sok. B Blok No: 11 Meram / KONYA / TÜRKİYE
0332 221 0 575 - www.neupress.org
Sertifika No / Certificate No: 48888
Yayın Türü / Publication Type: Kitap-Akademik Yayımlar / Book-Academic Publications
Yayım Tarihi / Publication Date: Mart 2026/March 2026
Yayım Yeri / Place of Publication: Konya, Türkiye
Yayın Dili / Language: Türkçe/Turkish
Ebat / Dimensions: 21x29.7 cm
Baskı Sayısı / Edition: 1
Sayfa Sayısı / Page Count: IX + 544
Kategori/Category: İlahiyat/ Theology
SDG Kategori/SDG Category: 4, Nitelikli Eğitim/ Quality Education
Anahtar Kelimeler: Din Eğitim Konresi, Din Eğitimi, Kongre
Keywords: Religious Education Conference, Religious Education, Congress

Lisans Türü | OA License: CC BY 4.0
Erişim | Access: neupress.org
Copyright 2025

**This book is published under CC BY license, which means that you can copy, redistribute, remix, transform, and build upon the content for any purpose,* even commercially, as long as you give appropriate credit, provide link to the license, indicate if changes were made, and do not impose additional terms or conditions on others that prohibit them from exercising the rights granted by that license, including any effective technological measures.

ÖN SÖZ

Türkiye'de din eğitimi alanında akademik birikimi bir araya getirmek amacıyla 1997 yılından bu yana devam eden koordinasyon toplantıları, 2015 yılında atılan adımlarla kurumsal bir kimliğe bürünmüş ve Din Eğitimi Kongreleri serüveni başlamıştır. İlk adımı 2017'de Darıca'da, ikincisi 2018'de Antalya'da ve üçüncüsü 2022'de Konya'da atılan bu anlamlı geleneğin dördüncüsünü, 7-9 Kasım 2025 tarihlerinde Antalya'da gerçekleştirmiş olmanın haklı gururunu ve heyecanını yaşıyoruz.

Elinizdeki bu "Tam Metin Bildiri Kitabı", kongremiz boyunca sunulan değerli akademik çalışmaların, tartışmaların ve çözüm önerilerinin kalıcı bir meyvesidir. İçinde bulunduğumuz çağda; dijitalleşmenin, küresel etkileşimlerin ve hızın birey üzerindeki etkileri din eğitiminin rolünü ve sorumluluğunu her zamankinden daha kritik bir noktaya taşımıştır. Bu gerçeklikten hareketle IV. Din Eğitimi Kongresi'ne sunulan bildirilerin başlıklarını "Dijital Çağda Değerler ve Din Eğitimi / Kuşaklararası İletişim ve Din Eğitimi / Din Eğitiminde Yeni Yöntem Arayışları" temaları altında toplamak mümkündür.

Din eğitimi, bugün artık sadece teolojik bilgi aktarımının ötesine geçerek; ahlaki olgunluk, kimlik inşası ve toplumsal barış gibi hayati alanlara dokunan disiplinler arası bir bilim dalı haline gelmiştir. Bu kitapta yer alan bildiriler; okul temelli din eğitiminden yaygın eğitim modellerine, medya temsillerinden yapay zekâ uygulamalarına, aile içi dinî sosyalleşmeden pedagojik formasyon süreçlerine kadar oldukça geniş ve zengin bir yelpazeyi kapsamaktadır. Her bir çalışma, din eğitimi literatürüne ve sahadaki uygulamalara vizyoner bir bakış sunma gayesi taşımaktadır.

Bu büyük organizasyonun ve bu değerli eserin hayata geçmesi, kuşkusuz kolektif bir çabanın ürünüdür. Kongremizin akademik kalitesini belirleyen Bilim Kurulu üyelerimize, tebliğleriyle ufkumuzu açan kıymetli araştırmacılara ve katılımcılara en kalbi şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca aylardır bu programın her detayını titizlikle planlayan Düzenleme Kurulu'ndaki fedakâr mesai arkadaşlarıma, Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi paydaş kurumlarımıza ve Rize İlahiyat Derneğine verdikleri destek ve katkıları için teşekkür ederim.

IV. Din Eğitimi Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı'nın, akademik camiamız başta olmak üzere din eğitimi alanında politika üreten ve uygulayıcı konumunda olan tüm ilgililer için bir rehber kaynak olmasını temenni ediyor; ortaya çıkan bu fikirlerin ülkemizin ve insanlığın geleceğine ışık tutmasını diliyorum.

2026 / Prof. Dr. Hacı Yusuf ACUNER

Düzenleme Kurulu Başkanı

DÜZENLEME KURULU

Düzenleme Kurulu Başkanı

Prof. Dr. Haci Yusuf Acuner (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Ayşe Zişan Furat (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Bayramali Nazıroğlu (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim Turan (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhiddin Okumuşlar (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Prof. Dr. Nurullah Altaş (Yalova Üniversitesi)
Doç. Dr. İrfan Erdoğan (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Muhammed Fatih Turanalp (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa Fatih Ay (Akdeniz Üniversitesi)
Doç. Dr. Sümeyra Bilecik Karacan (Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Şeref Göküş (Akdeniz Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Elif Sobi (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Şeyma Turan (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
Arş. Gör. Şeyma Çiçek (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Arş. Gör. Esra Ermiş Vural (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Arş. Gör. Nisanur Ölmez (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
Arş. Gör. Şadiye Sümeyye Bilge (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)

Bilim ve Hakem Kurulu

Prof. Dr. Abdurrahman Dodurgalı (Hakkari Üniversitesi)
Prof. Dr. Adem Güneş (Amasya Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet Koç (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Akif Akto (Mardin Artuklu Üniversitesi)
Prof. Dr. Banu Gürer (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent Çelikel (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Cemal Tosun (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Cemil Oruç (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Cemil Osmanoğlu (Trabzon Üniversitesi)
Prof. Dr. Davud Işıkdoğan (Dicle Üniversitesi)
Prof. Dr. Eyup Şimşek (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatih Çınar (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Hacer Âşık Ev (Balıkesir Üniversitesi)
Prof. Dr. Halit Ev (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Prof. Dr. Hamit Er (Ordu Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan Dam (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan Meydan (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Hüseyin Yılmaz (Cumhuriyet Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim Aşlamacı (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. İrfan Başkurt (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail Arıcı (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail Sağlam (Bursa Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Şevki Aydın (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Zeki Aydın (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Macid Yılmaz (Hitit Üniversitesi)
Prof. Dr. Mahmut Dündar (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Prof. Dr. Mahmut Zengin (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Bahçekapılı (Yalova Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Emin Ay (Bursa Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Faruk Bayraktar (Düzce Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Kamil Coşkun (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Korkmaz (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhammed Ali Yazıbaşı (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhammed Esat Altıntaş (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhammet Fatih Genç (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa Köylü (Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa Usta (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Nebahat Göçeri (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Nevzat Yaşar Aşıkoğlu (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Osman Taştekin (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer Demir (Yozgat Bozok Üniversitesi)

Prof. Dr. Recai Doğan (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Remziye Ege (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Saadettin Özdemir (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman Akyürek (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Şakir Gözütok (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)
Prof. Dr. Şuayip Özdemir (Amasya Üniversitesi)
Prof. Dr. Şükrü Keyifli (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Tuğrul Yürük (Çukurova Üniversitesi)
Prof. Dr. Yıldız Kızılabdullah (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf Bahri Gündoğdu (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf Batar (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Zeki Salih Zengin (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Sekreterya

Dr. Öğr. Üyesi Şeyma Turan (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
Arş. Gör. Şeyma Çiçek (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Arş. Gör. Esra Ermiş Vural (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Arş. Gör. Nisanur Ölmez (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
Arş. Gör. Şadiye Sümeyye Bilge (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ III

DÜZENLEME KURULU V

"GASSAL" DİZİSİ ÜZERİNDEN TÜRK TOPLUMUNUN CENAZE VE ÖLÜM ALGISININ MİZAH YOLUYLA ELEŞTİRİSİ: MEDYA TEMSİLLERİ VE DİN EĞİTİMİ BAĞLAMINDA BİR İNCELEME 1

"BAŞINI AÇMA"DA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER: BAŞÖRTÜSÜ GİYMEYİ BIRAKAN 18-40 YAŞ ARASI KADINLAR ÜZERİNE DİN EĞİTİMİ BAĞLAMINDA BİR İNCELEME 14

ADAY DİN GÖREVLİLERİ MESLEKİ EĞİTİM PROGRAMI'NIN (İMAM-HATİP) EĞİTİMDE PROGRAM GELİŞTİRME AÇISINDAN İNCELENMESİ 33

AHLAK EĞİTİMİNDE AİLENİN ROLÜ: EBEVEYN-ÇOCUK İLETİŞİMİ AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME 53

AİLE VE DİNİ REHBERLİK BÜROLARI: META-SENTEZ ÇALIŞMASI 67

AİLEDE DİN EĞİTİMİ 85

AVRUPA'DA YAYGIN DİN EĞİTİMİ UYGULAMALARI BAĞLAMINDA IGMG TECRÜBESİ 97

BATI TRAKYA MÜSLÜMAN TÜRK GENÇLERİ BAĞLAMINDA 111

KİMLİK-DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA 111

BİR EĞİTİM İDEALİ OLARAK İNSAN-I KÂMİL: TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİM PROGRAMI ÜZERİNE BİR ANALİZ 127

BİR KÜLTÜREL SERMAYE ALANI OLARAK AİLEDE DİNİ SOSYALLEŞMENİN OKUL TEMELLİ DİN EĞİTİMİNE YANSIMALARI: TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ BAĞLAMINDA KURAMSAL BİR DEĞERLENDİRME 143

DİN EĞİTİMİ AKADEMİSYENLERİNİN AKADEMİK BEKLENTİLERİ 158

DİN EĞİTİMİ ALANINDA YAPAY ZEKÂYA İLİŞKİN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ: EĞİLİMLER VE YÖNELİMLER 174

DİN EĞİTİMİ BİLİMCİLERİN MEB AKADEMİSİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ 186

ŞİŞİRİLMİŞ BENLİK ALGISININ İLETİŞİM BECERİLERİNE ETKİSİ BAĞLAMINDA DİN EĞİTİMİNİN DÖNÜŞTÜRÜCÜ ROLÜ 198

DİN EĞİTİMİNDE ÖĞRETMEN MERKEZLİLİĞİNDEN DİYALOG MERKEZLİLİĞİNE: ÇOCUKLARLA FELSEFE MODELİ BAĞLAMINDA BİR İNCELEME 213

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİNE YÖNELİK ALGILARI 227

DİNİ ÇOCUK YAYINLARINDA GÖRSEL ÇELİŞKİ: TESETTÜRÜN TEMSİLİ ÜZERİNE BİR İNCELEME 234

DİYANET 4-6 YAŞ KUR'AN KURSU ÖĞRETİM PROGRAMI KAZANIMLARININ 21. YÜZYIL BECERİLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ 245

DKAB ÖĞRETMEN ADAYLARINA GÖRE UYGULAMA OKULLARINDA TESPİT ETTİKLERİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ 256

FARKLI LAİKLİK YORUMLARININ DİN EĞİTİMİNE ETKİSİ: TÜRKİYE VE MEKSİKA ÖRNEKLERİ 271

FARKLILAŞTIRILMIŞ EĞİTİM BAĞLAMINDA EPİSTEMİK ŞİDDETE KARŞI GENÇLERİN DESTEKLENMESİNDE DİNİN ROLÜ 284

İLAHİYAT FAKÜLTELERİNDEKİ İSLAM AHLAK ESASLARI VE FELSEFESİ DERSİNİN EĞİTİMDE PROGRAM GELİŞTİRME AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ 291

İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN REHBERLİK VE ÖZEL EĞİTİM DERSİNE YÖNELİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ 304

İMAM HATİP OKULLARINDA KURUM KÜLTÜRÜNÜ ETKİLEYEN OLUMLU VE OLUMSUZ DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN ÖĞRETMEN VE YÖNETİCİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ 312

İMAM MÂTURİDÎ'NİN AHLAK ANLAYIŞININ DİN EĞİTİMİ PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ 331

İSRAİL'DE DEVLET ANAOKULLARINDA TANAH EĞİTİMİ: HZ. YAKUP KISSASI 344

KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİLERİNİN DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNE YÖNELİK GÖRÜŞ VE GEREKSİNİMLERİNİN İNCELENMESİ* 366

KLASİK NASİHAT DİLİNDEN DİJİTAL DİLE: SOSYAL MEDYADA GENÇLERİN KULLANDIĞI DİL İLE RESMÎ DİN EĞİTİMİ ARASINDAKİ UÇURUMUN KÖPRÜLENMESİ 381

KUR'AN KURSU ÖĞRETİCİLERİNİN HİZMET İÇİ EĞİTİMLERİNİN AMAÇLARI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ 396

KÜRESEL VATANDAŞLIK EĞİTİMİ ÇERÇEVESİNDE ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ 404

KÜTAHYA'DAKİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ DİN EĞİTİMİ FAALİYETLERİ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME 419

MEB DEĞERLER EĞİTİMİ ETKİNLİK KİTABI ÖZ DENETİM ETKİNLİKLERİNİN LİSE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 433

MEDRESELERİN GERİLEME NEDENLERİ BAĞLAMINDA
İLAHİYAT FAKÜLTELERİNİN YAPISAL ANALİZİ 441

OKUL DIŞI DİN EĞİTİMİ DENEYİMLERİNİN DİYANET İŞLERİ
BAŞKANLIĞINA YÖNELİK TUTUMLARA ETKİSİ: ÜNİVERSİTE
GENÇLİĞİ ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI 453

ORTAOKUL DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLERİNİN
ÇOCUKLARLA FELSEFE ETKİNLİKLERİNE YÖNELİK
DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ 460

ÖRGÜN VE YAYGIN DİN EĞİTİMİ BAĞLAMINDA ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİNİN DİNİ YÖNELİMLERİNİN İNCELENMESİ* 466

ÖZEL EĞİTİM OKULLARINDA GÖREV ALACAK DKAB
ÖĞRETMENLERİNİN YETİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK
YETERLİK BELİRLEME ÇALIŞMASI 477

PEDAGOJİK FORMASYON SERTİFİKA PROGRAMINDA EĞİTİM GÖREN DİN ÖĞRETMENİ ADAY-
LARININ “ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ” DERSİ TUTUMLARI: MARMARA ATATÜRK EĞİTİM
FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ 491

İLKOKUL 4. SINIFLARDA YARATICI DRAMA YÖNTEMİYLE
AHLAK ÜNİTESİ ÖĞRETİMİ 506

HAKİKAT KARŞISINDA SESSİZLİK: DİN EĞİTİMİ DİSİPLİNİNDE
SÜKÛTUN KURAMSAL BOYUTLARI 525

DİN-ÖZGÜRLÜK İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA DİN
EĞİTİMİNİN SOSYAL BARIŞA KATKISI 537